

ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ ТА КУРАТОРІВ СТУДЕНТСЬКИХ ГРУП ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КРОС-КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ У ВИХОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розглянуто проблему підготовки викладачів та кураторів студентських груп до реалізації процесу формування крос-культурних цінностей у студентів у виховній діяльності вищих педагогічних навчальних закладів. Серед найбільш ефективних форм роботи розглядаються лекції, семінарські заняття, психолого-педагогічний консилиум, самостійна робота.

Ключові слова: викладачі та куратори студентських груп, крос-культурні цінності, підходи до виховання, підготовча робота, вищі педагогічні навчальні заклади.

Зорієнтованість вітчизняних вищих навчальних закладів на євроінтеграцію, Болонську систему освіти зумовлює потребу формування у студентів базових крос-культурних цінностей. На сьогодні цей процес є двостороннім: з одного боку українські студенти і викладачі намагаються інтегруватися у європейський освітній простір, а з іншого — молодь з інших країн отримує освіту в Україні, що створює необхідні передумови для активної взаємодії, взаєморозуміння, а отже, формування крос-культурних цінностей.

До питань крос-культурних цінностей у своїх дослідженнях зверталися І. Бех, О. Гулинська, Е. Заредінова, Т. Колосовська, М. Мід, В. Рощупкіна, Е. Хол, Д. Хупс та інші.

Метою статті є висвітлення підготовки викладачів та кураторів студентських груп до реалізації процесу формування крос-культурних цінностей у студентів у виховній діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах.

Теоретичний аналіз досліджуваної проблеми та діагностика рівнів сформованості крос-культурних цінностей у студентів у виховній діяльності вищих педагогічних навчальних закладів дали змогу визначити не лише основні тенденції, підходи, окреслити проблеми, а й розробити такі педагогічні умови, які б забезпечували ефективність виховного процесу. «Складною та специфічною є інноваційна діяльність сучасного педагога вищої школи. Вона реалізується не тільки на основі мислення, знань і умінь. Величезну роль у ній відіграє особистість педагога, який повинен мати певні якості. Тому підготовка викладача інституту до інноваційної діяльності має охоплювати, крім навчання і виховання, розвиток і саморозвиток» [2, с. 29].

На думку В. П. Андрущенка, нові підходи у вихованні студентів вищої школи обумовлені особистістю педагога, специфікою групи.

Лише викладач, який досяг високого фахового рівня, здатен втілювати нові ідеї, принципи, прогресивні методики у своїй діяльності.

Культурологічний підхід передбачає організацію виховного процесу у ВНЗ, спрямованого на підвищення загальної культури особистості, залучення молоді до загальнолюдських і національних цінностей, утвердження самоцінності кожної особистості.

Зазначений підхід, на переконання О. Я. Савченко, має запобігти формуванню одновимірної людини-флюса. «Щоб у державі і суспільстві основною цінністю ставала вільна, гуманна, самодіяльна особистість, освіта має будуватися як культуротворчий процес, у якому навчання зливається з вихованням і розвитком дитини...» [4, с. 33].

Діалогічний підхід забезпечує особистісне і професійне зростання студентів на основі взаємної зацікавленості викладачів і студентів та активізує самопізнання, саморозвиток і самовираження студентів. Цей напрям реалізовувався під час кураторських годин, створення педагогом мотивації до заняття через зворотний зв'язок: звернення до досвіду студента, його проблем, спираючись на їхні знання та їх можливу реалізацію. «Діалог є досвідом засвоєння культури через переживання змісту взаємодії з культурою, природою, людиною. Діалог — це досвід встановлення відносин, які взаємозбагачують, сприяють саморозвитку і самоуправлінню, а також досвід становлення цілісності людини. Він ґрунтується на взаємній повазі, довірі, відкритості» [3, с. 139]. Такий підхід створює умови для взаємного розвитку, творчого осмислення і перетворення, формування життєвого досвіду, сприйняття інших цінностей та вироблення власних.

Гуманістичний підхід є не лише фундаментальним, а й універсальним, оскільки визначається гуманістичною етикою і мораллю та охоплює найважливіші цінності, що об'єднують людей різних етносів і культур (добро, людяність, гідність, свобода, рівність, відповідальність) та визначає ставлення і особливості взаємодії людей у мікро- і макросередовищі.

Організація підготовчої роботи з викладачами та кураторами студентських груп будувалась на основі Законів України «Про вищу освіту», Указу Президента України «Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян» та інших нормативних документах, що стосуються навчання і виховання студентської молоді.

Важливою умовою формування у студентів вищих педагогічних навчальних закладів крос-культурних цінностей була підготовча робота з викладачами і кураторами студентських груп, від яких значною мірою залежала спрямованість і ефективність виховного процесу.

Перед викладачами вищої школи стояло завдання не лише дати фахову підготовку студентам, а й сформувати у них відповідний світогляд, моральну культуру, гуманне, толерантне ставлення до людей,

розуміння культури різних народів і етносів, уміння взаємодіяти і співпрацювати з представниками різних народів і етносів.

Підготовча робота з викладачами та кураторами студентських груп організовувалася з урахуванням життєвого і професійного досвіду, наукових і життєвих інтересів, творчого потенціалу, психологічних особливостей, за доцільного використання традиційних та інноваційних методик виховання.

Робота з викладачами та кураторами студентських груп здійснювалась на:

- методологічному рівні (ознайомлення із сучасними науково-теоретичними підходами до формування крос-культурних цінностей у студентів в Україні і за кордоном, реформами у сфері вищої освіти, сутністю Болонського процесу);
- теоретичному рівні (ознайомлення з новітніми дослідженнями з проблеми у філософії, педагогіці, психології);
- індивідуальному рівні (виявлялась в організації педагогічної діяльності зі студентами, дотриманні наукової і педагогічної етики);
- методичному рівні (активне використання у виховній практиці інноваційних форм і методів роботи);
- інструментальному рівні (уміння доцільно використовувати різноманітні діагностувальні, виховні і корекційні методики, визначати рівні сформованості крос-культурних цінностей у студентів вищих педагогічних закладів за критеріями і показниками).

На базі відділу виховної роботи та студентських справ Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка проводилася підготовча робота з наставниками академічних груп, яка охоплювала лекції, бесіди, науково-методичні семінари, консилиуми з метою надання методичної допомоги в організації позааудиторної діяльності з формування крос-культурних цінностей у студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Наводимо приблизну тематику лекцій для наставників академічних груп.

1. Крос-культурні цінності у контексті сучасних глобалізаційних процесів.

2. Крос-культурне виховне середовище у сучасному виші.

3. Негативні стереотипи та міжнаціональні конфлікти у студентському середовищі.

4. Довіра як базова цінність у формуванні крос-культурних цінностей у студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

5. Особливості комунікацій та бар'єри у спілкуванні українських та зарубіжних студентів.

6. Крос-культурний досвід міжнародного співробітництва українських ВНЗ.

7. Робота за кордоном випускників вищих навчальних закладів (труднощі адаптації).

8. Вплив західних цінностей на світогляд, культуру, стереотипи поведінки українських студентів.

9. Крос-культурна компетентність викладача ВНЗ.

10. Роль Інтернету, ЗМІ, мистецтва у формуванні крос-культурних цінностей у сучасної студентської молоді.

Лекції знайомили викладачів і кураторів студентських груп з ключовими поняттями, основними положеннями і підходами щодо формування крос-культурних цінностей у студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Натомість семінарські заняття ставили за мету вироблення та закріплення у педагогів відповідних умінь і навичок, доцільний вибір виховних технологій, методик чи використання окремих методів у своїй виховній практиці, що вимагало активної участі усіх учасників. Семінарські заняття склалися з таких етапів:

- актуалізація заняття (визначення проблеми, мети і завдань семінарського заняття);
- виступи учасників семінару (науковців і практиків) та їх обговорення;
- наукова дискусія;
- прийняття рішення.

Наводимо тематику семінарських занять, які проводились для викладачів та кураторів студентських груп на формувальному етапі роботи у Кам'янець-Подільському національному університеті ім. І. Огієнка, Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії та Чернівецькому національному університеті ім. Юрія Федьковича:

1. Особливості формування крос-культурних цінностей у студентської молоді.

2. Життєдіяльність студентської молоді у крос-культурному середовищі ВНЗ.

3. Позааудиторна робота у ВНЗ як шлях до подолання негативних етностереотипів у студентському середовищі.

4. Підготовка студентів до участі у програмах обміну як можливість занурення в іншу культуру.

5. Організація туристичних подорожей студентів та їхній вплив на формування крос-культурних цінностей.

6. Доцільне використання інноваційних форм і методів виховної роботи зі студентами з формування крос-культурних цінностей.

7. Сучасні технології виховання крос-культурних цінностей у студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

8. Участь студентів у міжнародних конкурсах, олімпіадах, змаганнях у контексті крос-культурних зв'язків.

9. Причини і наслідки несформованості крос-культурних цінностей у студентів, особливості корекційної роботи.

10. Кураторські години та їхні виховні можливості у формуванні крос-культурних цінностей у студентів.

Так, на семінарському занятті «Особливості формування крос-культурних цінностей у студентської молоді» розглядалися такі питання:

- Формування крос-культурних цінностей у молоді в контексті реформи вищої освіти.
- Роль педагога у формуванні крос-культурних цінностей особистості.
- Особливості юнацького віку у засвоєнні крос-культурних цінностей.
- Проблеми і труднощі виховання крос-культурних цінностей у студентів вищих педагогічних закладів.
- Основні підходи і принципи формування крос-культурних цінностей у студентської молоді.
- Використання потенціалу навчально-виховного процесу вищого педагогічного навчального закладу у формуванні крос-культурних цінностей молоді.

Інше семінарське заняття «Доцільне використання інноваційних форм і методів виховної роботи зі студентами з формування крос-культурних цінностей» проводилось за таким планом:

1. Міні-лекція з характеристикою інноваційних форм і методів формування крос-культурних цінностей у студентів.

2. Формування проблемних (творчих груп) за бажанням наставників.

I група — «Інновації у виховній діяльності педагогічних ВНЗ».

II група — «Сучасні форми виховної роботи».

III група — «Методи формування крос-культурних цінностей (рефлексії, рефлексивно-експліцитний, емоційної цілісності, діалогу, полілогу, проєктів тощо)».

IV група — «Прийоми і засоби формування крос-культурних цінностей».

Під час заняття кожна група обирала лідера, визначала найбільш ефективні інноваційні форми і методи формування крос-культурних цінностей, доводила доцільність їх використання у виховній практиці ВНЗ. Також була сформована аналітична група, яка мала дати аналіз роботи кожної групи та запропонувати проєкт рішення семінару.

Після виступу лідерів проблемних (творчих) груп викладачі та куратори академічних груп обмінювались власним досвідом, думками, ставили запитання лідерам і членам творчих груп. Після чого зі своїм аналізом проблеми та виступів присутніх виступала аналітична група і підводились підсумки семінару.

Під час зазначеного семінарського заняття було зроблено висновок, що повної стратегічної мети у руслі формування крос-культур-

них цінностей студентської молоді можна досягнути за умови доцільного використання, разом із традиційними, інноваційних форм і методів виховання. Важливим аспектом семінарських занять було звернення і опора на власний життєвий і педагогічний досвід викладачів, активна взаємодія усіх учасників семінару, що сприяло виробленню спільної стратегії формування крос-культурних цінностей у студентів педагогічних ВНЗ.

На семінарському занятті «Кураторські години та їхні виховні можливості у формуванні крос-культурних цінностей у студентів» була використана технологія «банк ідей». Учасникам пропонувалось зосередитися на проблемі ефективного використання кураторських годин з метою виховання у студентів крос-культурних цінностей та спробувати запропонувати якомога більше ідей. На цьому етапі були неприйнятними критичні зауваження чи оцінні судження, тому кожен мав змогу висловити власну думку, зробити гіпотетичне припущення. Усі сформульовані ідеї записувалися на дошці чи на аркуші паперу. На наступному етапі проходило обговорення ідей, наскільки вони спрямовані на вирішення поставленої проблеми, що уможливило їх узагальнення, корекцію і розміщення в певній послідовності, за значущістю. Завершувалась робота ухваленням колективного рішення.

Під час роботи над «банком ідей» та обговорення зазначеної проблеми учасники семінару дійшли висновку, що кураторські години можна схарактеризувати як суб'єкт-суб'єктне спілкування педагога і студентів, яке сприяє формуванню у них крос-культурних цінностей.

Семінарське заняття також ставило за мету формування у педагогів вищої школи рефлексії і саморефлексії, яка, на наш погляд, сприяє подоланню стереотипів (когнітивних, афективних, поведінкових) у роботі зі студентами. Невміння подолати стереотипи може спричинити категоричність у судженнях, тиск авторитету, нав'язування своїх поглядів як єдино правильних, несприйняття інших думок, що ускладнює стосунки зі студентами і погіршує якість виховної роботи. На констатувальному етапі експерименту педагоги пояснювали це тим, що «вони завжди так робили», «Як мене виховували, так і я виховую», «Наші студенти мене розуміють», «А чому я маю цікавитися їхньою культурою, нехай вони цікавляться нашою». У таких випадках ми використовували модифіковану нами методику роботи з педагогами Л.Л. Хоружої, яка передбачала:

- автоматичну реакцію педагога на дії студента;
- контролювання педагогом своїх дій через створення етичного фону у групі, привнесення особистого досвіду у спілкування зі студентами, гуманне мислення, повагу гідності, педагогічну підтримку;
- реалізацію етичної центрації педагогічної дії (упевненість у собі, оптимізм, відповідальність, адекватна реакція на події);

– сформованість відповідних моральних якостей [5, с. 156-157].

Великий вплив на вироблення стратегії формування крос-культурних цінностей у студентів вищих педагогічних навчальних закладів мав науково-методичний семінар «Україна — ЄС: українські та західні крос-культурні цінності сучасного студентства», який отримав схвалення і високу оцінку педагогів вищої школи як можливість колегіального вирішення зазначеної проблеми, визначення шляхів виховання студентської молоді.

Ще однією формою роботи був психолого-педагогічний консиліум, до роботи якого долучалися викладачі кафедри загальної педагогіки, вищої педагогіки та управління навчальним закладом, кафедри загальної та практичної психології, кафедри психології освіти, праці і управління Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Як правило, психолого-педагогічний консиліум допомагав кураторам студентських груп та самими студентам у вирішенні складних ситуацій, розв'язанні назрілих проблем. Фахівці звертали увагу на причини і мотиви відхилень у поведінці, досліджували індивідуальні особливості студентів, їхній світогляд, ставлення до своєї культури та до іншої, упередження, негативні стереотипи, давали поради щодо організації індивідуальної роботи зі студентами, участі у виховних заходах, доручень та включення у співпрацю, які б могли змінити ставлення студентів до представників інших етносів і культур. Психолого-педагогічний консиліум передбачав запрошення різних фахівців (філософів, педагогів, психологів, соціологів, філологів, юристів, істориків, економістів), залежно від кола і складності питань, які порушувалися.

У роботі консиліуму, як правило, дотримувались таких положень:

- ставитись до кожного студента як до найвищої цінності;
- поважати особистісну, людську і національну гідність кожного студента;
- встановити причинно-наслідкові зв'язки поведінки суб'єкта консиліуму;
- спрогнозувати можливі ускладнення життєдіяльності особистості;
- визначити психолого-педагогічні умови вирішення або пом'якшення проблемної ситуації;
- запропонувати заходи чи самостійну роботу усім суб'єктам виховного процесу.

Виховання крос-культурних цінностей у студентів вищих педагогічних навчальних закладів є також результатом самостійної роботи викладачів та кураторів студентських груп, оскільки доведена «...здатність самоосвіти і самовиховання в їх єдності виконувати функцію саморуку особистості як цілісного утворення до професійної

самореалізації» [3, с. 21]. З цією метою нами були розроблені методичні рекомендації, які містили діагностувальні методики, а також опис вправ і методик для роботи зі студентами з формування крос-культурних цінностей та список літератури.

В організації самоосвіти викладачів і кураторів студентських груп ми спиралися на методику роботи з педагогами Г. А. Назаренко, що охоплювала:

- комплексний підхід до вивчення специфіки формування крос-культурних цінностей у студентів вищих педагогічних навчальних закладів;
- систематичність та послідовність у роботі над собою;
- постійне ускладнення змісту і форм виховної роботи зі студентами ВНЗ;
- зв'язок самоосвіти з виховною практикою викладача;
- особистісно зорієнтований та індивідуальний характер самоосвіти;
- ознайомлення з новими дослідженнями із зазначеної проблеми та передовим педагогічним досвідом;
- завершеність самостійної роботи на кожному її етапі та участь у семінарі, конференції тощо [1, с. 261].

Отже, проведене дослідження доводить, що ефективне формування крос-культурних цінностей у студентів вищих педагогічних навчальних закладів неможливе без відповідної підготовки педагогічного складу ВНЗ. Запропонована нами система роботи з викладачами та кураторами студентських груп сприяла виникненню інтересу до проблеми, розкриттю творчого потенціалу, підвищенню ефективності виховної діяльності ВНЗ та створенню педагогічних умов до формування крос-культурних цінностей у студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Подальшого дослідження потребують зміст, форми і методи формування крос-культурних цінностей у студентів педагогічних ВНЗ.

Література

1. Виховуємо громадян-патріотів України : наук.-метод. посібник / авт. кол. за заг. ред. К. І. Чорної. — Черкаси : ЧОПОП, 2011. — 272 с.
2. Економіка вищої освіти України: тенденції та механізм розвитку / за заг. ред. В. П. Андрущенка. — К. : Педагогічна преса, 2006. — 208 с.
3. Кучерявий О. Г. Професійне самовиховання у вищій школі : навч. посібник / Олександр Георгійович Кучерявий. — К. : Освіта України, 2010. — 200 с.
4. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти / Олександра Яківна Савченко. — К. : СПД «Щудзинович Т. І.», 2007. — 204 с.
5. Хоружа Л. Л. Етичний розвиток педагога : навч. посібник / Людмила Леонідівна Хоружа. — К. : Академвидав, 2012. — 208 с. — (Серія «Альма-матер»).

В статті розглядається проблема підготовки преподавателей і кураторов студентських груп к реалізації процесу формування крос-куль-

турных ценностей у студентов в воспитательной деятельности высших педагогических учебных заведений. Среди наиболее эффективных форм работы рассматриваются лекции, семинарские занятия, психолого-педагогический консилдум, самостоятельная работа.

Ключевые слова: преподаватели и кураторы студенческих групп, кросс-культурные ценности, подходы к воспитанию, подготовительная работа, высшие педагогические учебные заведения.

T. V. Olynets

Teachers' and Student Groups Curators' Training to the Formation of Cross-Cultural Values of Students in Pedagogical Universities

The Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (9 Berlynskoho Str., Kyiv, 04060, Ukraine)

The article deals with the problem of training teachers and supervisors of student groups to the formation of cross-cultural values of students in the educational activities of higher educational institutions. The preparatory work with teachers and curators of student groups has been performed on the methodological, theoretical, and instrumental levels. The basic approaches in the educational process of higher educational institutions of Ukraine were defined as follows: cultural, dialogical, and humanistic. Among the most effective forms of work, lectures, seminars, psycho-pedagogical consultations are considered. Special attention is paid to the self-organization of teachers and supervisors of student groups to improve their own professional level.

Keywords: teachers and curators of student groups; cross-cultural values; approaches to education; preparatory work; higher pedagogical educational institutions.

References

1. Chorna, K. I. (Ed.). (2011). *Vykhovuємо hromadian-patriotiv Ukrainy* [Education of Citizens-Patriot of Ukraine]. Cherkasy: ChOIPOPP.
2. Andrushchenko, V. P. (Ed.). (2006). *Ekonomika vyshchoi osvity Ukraini: tendentsii ta mekhanizm rozvitku* [Economics of Ukrainian Higher Education: Tendency and Mechanism of Development]. Kyiv: Pedahohichna presa.
3. Kucheriavyi, O. H. (2010). *Profesiine samovykhovannia u vyshchii shkoli* [Professional Self-Education at Higher School]. Kyiv: Osvida Ukrainy.
4. Savchenko, O. Ya. (2007). *Vykhovnyi potentsial pochatkovoї osvity* [Educational Potential of Primary Education]. Kyiv: SPD «Tsudzinovych T. I.».
5. Horuzha, L. L. (2012). *Etychnyi rozvytok pedahoha* [Ethical Development of Teacher]. Kyiv: Akademvidav.